

BESTAAN IN DE SCHEMER

OVER DE TRANSIT-SOEDANEZEN EN WAAROM ZE IN HET DUISTER TASTEN OMTRENT HUN TOEKOMST

Alejandro Alba
Adviseur studiedienst beweging.net

De kwestie Soedan kwam de laatste maanden massaal in het nieuws. Een stijging in het aantal Soedanese (transit)migranten in het Maximiliaanpark, een bedenkelijke identificatiemissie, terugvluchten en vrijlatingen vervlochten rond een mysterieus artikel 3. Berichten over mogelijke foltering van gerepatrieerde Soedanezen, de staking van repatriëringen met als slotsom de vrijlating van de Soedanezen. Men verdrinkt bijna in de hoeveelheid informatie. Hoe zit het nu allemaal in elkaar? En is de fysieke vrijheid van de Soedanezen een bevredigende oplossing?

HOE ZIT HET NU ALLEMAAL IN ELKAAR?

Tijdens de zomer 2017 nam het aantal (transit)migranten in het Maximiliaanpark en omgeving opnieuw toe. Deze transitmigranten beschikken zelden over een wettelijke verblijfstitel en zijn bijgevolg onwettig aanwezig op het grondgebied. Onder deze migranten zitten veel Soedanezen. In Soedan is de Arabische Omar al-Bashir, die vervolgd wordt voor oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid, aan de macht. Hij kwam aan de macht door een militaire staatsgreep en houdt nog steeds de samenleving in een ijzeren greep. Vooral de Afrikaanse bevolkingsgroepen lijden onder het regime. Dit noopt velen om op de vlucht te slaan, op zoek naar een beter bestaan.

De Soedanezen die op de vlucht zijn omdat ze vrezen voor hun persoonlijke veiligheid omwille van hun etnische afkomst, sociale groep of overtuiging kunnen erkend worden als vluchteling. Normaal zouden de Soedanezen dus verwelkomd worden in ons land, en zouden ze een asielaanvraag indienen. De overheid zou vervolgens de gegrondheid van hun vrees onderzoeken, en waar deze gegrond is hen erkennen als vluchteling. Als erkende vluchteling zouden ze een verblijfsstatuut krijgen om wettig in België te verblijven.

Van een warm onthaal is echter weinig sprake en vele Soedanezen willen ook geen asiel aanvragen in België. De meeste transit-Soedanezen zijn onderweg naar het Verenigd Koninkrijk. Hiervoor hebben ze verschillende redenen. De taal, een (familiaal) netwerk ginds, het geloof dat de economische situatie daar meer mogelijkheden biedt of het feit dat een identiteitskaart veel minder vereist is in het Verenigd Koninkrijk omwille van het verschil in traditie en reglementering. Gezien de gebrekkige organisatie van het onthaal en de begeleiding in België hebben we echter geen exact zicht op de motivatie om door te reizen naar het Verenigd Koninkrijk en geen asiel aan te vragen in België. Het is daarom niet mogelijk om juist in te schatten hoe we hier best op reageren. Het is dan ook nodig te investeren in een onthaal met de nodige begeleiding en informatie waarbij samen met de migranten wordt gezocht naar de beste pistes voor hun toekomst.

Omdat de Soedanezen geen asielaanvraag indienen krijgen ze ook geen verblijfsstatuut. Zonder verblijfsstatuut mogen ze niet in België blijven. Het gevolg is dat stappen worden ondernomen om ze te repatriëren naar hun land van oorsprong. Hiervoor is een samenwerking met het land van oorsprong noodzakelijk. Dit kan pas als laatste stap in de procedure waarbij er voldoende garanties worden voorzien om de mensenrechten te garanderen.

De identificatiemissie vanuit Soedan is dus juridisch een standaard en noodzakelijke stap in de procedure. Maar omwille van de samenwerking met een regime van een internationaal gezochte crimineel is deze standaard stap niet zo gewoon. De omstandigheden en het correct volgen van de procedure zijn hierdoor des te belangrijker. De identificatie van de Soedanezen gebeurde echter al zeer vroeg in het proces, waardoor de procedurele waarborgen weinig konden worden gegarandeerd. Daarom was er een terechte maatschappelijke

verontwaardiging. De verwarde en brede kritiek hielpen de overheid de kritiek te verstommen door zich te beroepen op die standaard stap in de procedure. Maar de standaard stap was omwille van de context verre van logisch en bovendien werd de standaardprocedure ook niet gevolgd.

Eenmaal geïdentificeerd kunnen de Soedanezen worden gerepatrieerd naar Soedan. Voor de overheid hiertoe overgaat, heeft ze de plicht om na te gaan of de repatriëring naar Soedan geen inbreuk zou inhouden op artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Dit verdrag is de juridische concretisering van onze fundamentele Europese waarden na de Tweede Wereldoorlog. Het artikel 3 van dat verdrag bepaalt dat niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.

Wanneer iemand in zijn land van oorsprong aan een dergelijke behandeling kan worden onderworpen, mag de ontvangende staat de persoon niet terugsturen. Anders is men als samenleving medeplichtig aan foltering. Het is aan onze politici om op Europees niveau samen te werken om een menswaardige opvang te realiseren en verder te bouwen aan de samenleving.

Hoe zit het dan met de situatie in Soedan en artikel 3? Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, dat het verdrag finaal interpreteert, heeft zich al een paar keer over de situatie in Soedan moeten uitspreken. Het Hof stelt in die beslissingen dat het niet zo is dat het terugsturen van iedere Soedanees een inbreuk zou uitmaken op artikel 3. Toch bestaat voor vele Soedanezen het risico dat ze onmenselijk zullen worden behandeld indien ze worden gerepatrieerd. Elke situatie moet daarom individueel en grondig worden onderzocht.

Bij de Belgische transit-Soedanezen stelt zich de vraag of de controle op artikel 3 effectief grondig heeft plaatsgevonden. Als samenleving hebben we deze vraag onder juridisch toezicht geplaatst. Wanneer rechtbanken vaststellen dat de toetsing aan artikel 3 niet correct is gebeurd, moeten ze de beslissing om de persoon te repatriëren vernietigen. Dat er in België effectief

Hoewel niet-repatrieerbaren fysiek vrij zijn, kan van vrijheid niet worden gesproken. Zonder verblijfsstatuut blijven ze ook buiten de gesloten centra opgesloten in een papieren gevangenis.

beslissingen werden vernietigd, is zeer verontrustend. Dit houdt immers dat de rechterlijke macht de bescherming van fundamentele mensenrechten heeft moeten overnemen van de uitvoerende macht. Deze controle is echter onvolledig en dat de foltering van gerepatrieerde Soedanezen pas achteraf door de overheid wordt gecontroleerd, na berichten ervan in de media, geeft aan dat onze controlemechanismen tekortschieten.

Wanneer onze fundamentele waarden niet worden nageleefd door onze machthebbers, ondergraven ze de samenleving. Burgers verliezen kunnen dan ook hun geloof in de overheid. Ze kunnen burgerlijke ongehoorzaamheid dan ervaren als een daad van verzet om de waarden van onze samenleving alsnog te verdedigen. Ondertussen vinden deze daden van burgerlijke ongehoorzaamheid reeds plaats. Het verklikken van een politiecontrole, het verhinderen van politieacties, het dwarsbomen van repatriëringen, enz. Deze situatie is weinig aangewezen. Als de burgers de overheid tegenwerken komt de stabiliteit van het land immers ook in het gedrang.

Het is dan ook aan de uitvoerende macht om opnieuw zijn rol op te nemen en de fundamentele waarden van onze samenleving te hoeden. In de eerste stappen van de asielprocedure is meer respect voor onze fundamentele waarden nodig. Een warm onthaal, het correct toepassen van de procedures en het sterk investeren in diepgaande gesprekken om de migranten hierover grondig te informeren. Het zoeken naar positieve opties samen met de migranten. Maar ook bij de repatriëring. Dit betekent dat er een degelijke controle moet gebeuren op artikel 3 in het kader van een strikt gevolgde humane asielprocedure. Wanneer dan blijkt dat artikel 3 zou worden overtreden bij de repatriëring, dan kan deze niet doorgaan. De betrokken migranten moeten op dat moment ook uit de gesloten instelling worden vrijgelaten.

IS DE FYSIEKE VRIJHEID VAN DE SOEDANEZEN EEN BEVREDIGENDE OPLOSSING?

Wanneer een repatriëring niet spoedig zal kunnen worden uitgevoerd moeten de migranten in kwestie worden vrijgelaten. De Europese reglementering legt dit vast. Eenmaal ze in vrijheid zijn gesteld, behoren Soedanezen tot de niet-repatrieerbaren. Niet-repatrieerbaren zijn mensen die niet kunnen worden teruggeleid naar hun thuisland, maar ook niet welkom zijn in het gastland. Ze

krijgen immers geen verblijfsstatuut. Dit betekent dat ze niet mogen werken, geen huurcontract kunnen afsluiten, geen leven kunnen opbouwen. Zonder woning, werk en beperkte (sociale) rechten hebben ze dan ook geen perspectief om hun bestaan verder op te bouwen.

Als we er niet in slagen om deze mensen op een waardige manier een plaats te geven in onze samenleving overleven ze in een parallelle samenleving in de schaduw van de onze. In de schemer organiseren we zodoende een zwarte economie waar uitbuiting of criminaliteit zich aandienen als overlevingsstrategieën. Voor een inkomen zijn niet-repatrieerbaren immers vaak aangewezen op malafide figuren die teren op kwetsbaarheid. Ze zetten de niet-repatrieerbaren illegaal aan de slag zonder de bescherming van een verblijfsstatuut. Ze betalen hen dan een hongerloon voor lange werkdagen. Of de niet-repatrieerbaren komen uit wanhoop in criminele netwerken terecht. De donkere uitlopen van de duistere samenleving die we scheppen groeien tot in de onze.

Hoewel niet-repatrieerbaren fysiek vrij zijn, kan van vrijheid niet worden gesproken. Zonder verblijfsstatuut blijven ze ook buiten de gesloten centra opgesloten in een papieren gevangenis. Vanuit menselijkheid, maar ook vanuit een vaak ingeroepen veiligheidsargument, is een oplossing voor deze mensen meer dan nodig.

De eerste taak van de overheid is om situaties van niet-repatrieerbaarheid te vermijden. Enerzijds moet dit door een degelijk terugkeerbeleid. Ook op Europees niveau moet druk worden uitgeoefend op landen die hun burgers niet willen terugnemen. Over dit punt kunnen we vaststellen dat de overheid haar rol maximaal opneemt. Ze moet hierbij wel zorgen voor een menselijk onthaal: dit betekent dat eerst in vertrouwen en met alle nodige informatie en begeleiding wordt gewerkt samen met de migranten aan haalbare pistes voor hun toekomst.

De tweede taak van de overheid is om te vermijden dat er mensen zonder verblijfsstatuut komen te zijn. Hier lijkt de overheid de omgekeerde weg te gaan. Er worden meer formele ontvankelijkheidscriteria toegevoegd, waardoor mensen op basis van administratieve elementen geen verblijfsstatuut krijgen. Ook wordt steeds vaker een verblijfsstatuut ingetrokken, vaak bij mensen die

Het regeerakkoord stelt dat de erkenning van staatloosheid recht moet geven op een verblijfsvergunning. Vraag is dan ook wat er ontbreekt om de humane delen van het regeerakkoord uit te voeren?

een misdrijf hebben gepleegd. Het is echter geschikter om deze personen te straffen. Indien ze hun verblijfsstatuut verliezen als vluchteling, kunnen ze immers nog steeds niet worden gepatrieerd omwille van artikel 3. Ze komen dan in België in de irreguliere circuits terecht. Hier moet het beleid dringend een volledige omme-zwaai maken.

Soms is niet-repatrieerbaarheid helaas onvermijdelijk. De niet-repartieerbaren komen dan momenteel terecht in de schaduw van onze samenleving. Tot nog toe heeft een krachtige burgergemeenschap hier een maatschappelijke leemte opgevuld. Ze bieden naast bed, brood en bad ook menselijke waardigheid. Schijnbaar onvermoeibaar steken vele vrijwilligers hier hun energie in. De vraag is echter hoe lang ze dit zullen kunnen blijven dragen. Het is dan ook meer dan tijd dat de overheid haar rol opneemt en de zorg voor deze mensen op ons grondgebied opneemt.

Maar de overheid moet meer bieden dan enkel opvang. De overheid moet ook perspectief geven aan de niet-repatrieerbaren door oplossingen voor de lange termijn. Dit staat ook letterlijk in het regeerakkoord. Het wordt dan ook tijd dat deze bepaling uit het regeerakkoord de nodige aandacht krijgt.

Als oplossing aanbieden om mensen naar het eigen land terug te sturen is holle populistische retoriek. Ook beroep doen op individuele humanitaire regularisatie biedt weinig perspectief. Al jaren vraagt beweging.net samen met de sector duidelijke criteria voor regularisatie in de reglementering. Hierbij moet rekening worden gehouden met niet-repartieerbaarheid. Denk aan staatlozen, die geen thuisland hebben om ze naar te repatriëren. Als iemand na een lange procedure eindelijk staatloos wordt verklaard, volgt nog steeds geen verblijfsstatuut. Ook hier staat de oplossing in het regeerakkoord. Het regeerakkoord stelt dat de erkenning van staatloosheid recht moet geven op een verblijfsvergunning. Vraag is dan ook wat er ontbreekt om de humane delen van het regeerakkoord uit te voeren? Daarentoest tastten helaas ook wij in het duister.